

Tvätterskan Elin med höghusen i Fittjas miljonprogramsområde på andra sidan Albysjön.

FOTO: OLLE MAGNUSSON

Tvätterimuseum visar förortens historia

I Fittja har folk varit verk-samma under århundraden. Idag är platsen mest känd som en miljonprogramsförort till Stockholm. Vårby-Fittja hembygdsförening visar med sitt tvätterimuseum hur människor på den stadsnära landsbygden gjorde affärer med de rika i staden.

Text: Olov Norin

”Det hela började med en grupp samhällsmedvetna ungdomar och äldre som på 1970-talet protesterade mot ett väg-bygge.”

Hagalunds tvätterimuseums historia är också Vårby-Fittja hembygdsförenings historia. Det hela började med en grupp samhällsmedvetna ungdomar och äldre som på 1970-talet protesterade mot ett vägbygge i Fittja utanför Stockholm. Protesterna hjälpte inte, vägen byggdes, men engagemanget i områdets historia ledde till en idé.

– Vi hade fått mycket kunskap så vi tänkte att vi, som fortsättning på miljökampen, lika gärna kunde starta en hembygdsförening, säger Olle Magnusson.

Byggnaden som de flyttade in i ägdes av kommunen, som hjälpte till med upprustning. Stället hade varit ett gammalt familjetvättereri och Olle fick chansen att förverkliga sin dröm. Ett museum.

– Just tvätterier var från början kanske inte mitt främsta intresse, men ju mer jag tog reda på kring historien bakom Hagalunds tvättereri desto mer intressant blev det.

Fittja var centralort under två hundra år

Fittja, övriga delar av norra Botkyrka och angränsande i Hud-dinge, byggdes ut på 1970-talet som en del i ett landsomfattande miljonprogramprojekt. Men vid 1906 när tvätteriet startade var här landsbygd. Många livnärde sig på lantbruk, en näring som gick långt tillbaka i tiden.

Under 1600-talet drogs en ny huvudväg in mot Stockholm genom Fittja och med sitt gästgiveri och skjutshåll blev Fittja centralorten i Botkyrka fram till mitten av 1800-talet. Fittja gård och Gästgiveri, vid stranden av mälärviken

Albysjön, används idag av Mångkulturellt centrum.

När August Johansson flyttade till fittjatrakten med frun Charlotta och barnen från huddingetorpet, Hackmyra (nuvarande Balingsholm), vid sjön Trehörningen och startade sin verksamhet, blev Hagalunds tvätteri det första i området. I närliggande områden på Södertörn var det däremot vanligt att man tog betalt för att hjälpa folk att tvätta, som inte alltid var så lätt före tvättmaskinernas intåg. Och med en växande befolkning inne i Stockholm utnyttjade man möjligheten att erbjuda service till de rikare stadsborna.

Familjen Johansson blev en del av den tvättartradition som etablerades vid förra sekelskiftet i kommunerna söder om Stockholm. Man hade ett lagom avstånd till de finare hushållen i stenstaden. Torparfamiljer och småbrukare på det sjötäta Södertörn gjorde dagsresor med häst och vagn för att lämna ren tvätt och hämta ny smutstvätt från strykinrättningarna.

Vintertvätt

Att tvätta på vintern var inget folk gjorde om de inte verkligen behövde. Det var höstbyk, vårbyk och däremellan hushöll man med de lakan man hade. Men familjen Johanssons tvät-

teri erbjöd tvätt även på vintern och sågade upp en isvak där de tvättade lakan och kläder.

Varje år har föreningen en isbyk då man gör precis som på familjen Johanssons tid. I år när det var dags den första mars, fanns det som tur var fortfarande is och Elin och Åsa Magnusson ställde traditionsenligt upp som tvätterskor ute på isen. När det kommer grupper på besök är man nogga med att hela tvätteriprocessen blir autentisk: Eld i grytor med vit-tvätt, tvättbräda med såpa, sköljning i sjön och klappträn som dunkar.

Hagalunds tvätterimuseum är så vitt man vet landets enda och får ta emot grupper med besökare från när och fjärran. ●

Inga föremål som hade med tvättandet att göra finns kvar men inför och efter museets öppnande hösten 1994 har en mängd föremål samlats in och skänkts, bland annat tvättmaskiner av olika årgångar.

FOTO: OLLE MAGNUSSON

HAGALUNDS TVÄTTERIMUSEUM

Allteftersom besökare genom åren har skänkt många föremål, har det med tiden blivit mer än bara uppvisning av det ursprungliga tvätteriets verksamhet.

Museet visar upp en längre period av tvättande under 1900-talet. Bland annat har man en mängd handdrivna och elektriska tvättmaskiner av olika årgångar, men också samlingar av strykjärn, tvättmedel och plastklädnypor från

hela världen. Man arbetar också med att återskapa tvättarfamiljens köksmiljö.

VÅRBY-FITTA HEMBYGDSFÖRENING

Tvätteriet är idag en viktig del av Vårby-Fittja hembygdsförenings verksamhet men engagemanget kring samhällsfrågor finns också kvar sedan starten. Man försöker påverka planärenden, svarar på remisser, samarbetar med Internationella Barnkonstmuseet i Vårby

Gård och Mångkulturellt Centrum i Fittja, engagerar sig i SHF:s projekt Ung hembygdsambassadör.

Varje höst tänder föreningen högt på bergen över Mälaren, den vårdkase som givit Vårby sitt namn, "Waardby", byn som höll vakt.

Läs mer om hembygdsförenings verksamhet:

www.hembygd.se/varby-fittja-hembygdsforening
www.tvatterimuseet.se